

LITERATURA ARTS INFORMACIO

PONT BLAU

Nº 22

A G O S T
1 9 5 4

S U M A R I

	Pàgs.
EDITORIAL	241
<i>Joan Roís de Corella</i> , per JOAN FUSTER	242
<i>El soldat</i> , per ANTONI RIBERA	244
<i>Dos poemes</i> , per JOAN ALCOVER	248
<i>Tres poemes</i> , per MIQUEL COSTA I LLOBERA	251
<i>Doble centenari a Mallorca</i> , per OSVALD CARDONA	254
<i>Viatges i relacions exteriors vistos a través de les cançons populars catalanes</i> , per ENRIC GUITER	258
INFORMACIÓ	
LLETRES	
<i>Trenta-sis obres aspiren al Premi Guimerà 1954</i>	264
<i>Premis literaris de Barcelona</i>	264
<i>Recensions</i> , per AGUSTÍ ESCLASANS	265
ARTS PLÀSTIQUES	
<i>Exposició d'escultures de Josep Canyes</i> , per J. R.-T.	266
DIVERSES	
<i>Cartes dels Països de Llengua Catalana: de Tarragona</i> , per MIQUEL VIDAL	268
<i>El Festival de Prada</i>	269
<i>Actes de l'Orfeó Català de Mèxic</i>	270
<i>Noticiari</i>	276

Subscripció: Mèxic, un any 30.00 pesos mex.
Fora de Mèxic 3.00 Dls.
Un número 3.50 pesos mex.

JOAN ROÍS DE CORELLA

Per JOAN FUSTER

EL LLOC DE Joan Roís de Corella dins el Renaixement català és tan important en la prosa com en la poesia; per desgràcia nostra, el començament que ell suposava no va tenir el fruit posterior que necessitàvem. En la prosa, efectivament, tot i haver fet unes admirables traduccions de texts sagrats i teològics — el *Psalteri*, i el *Cartoixà* de Ludolf de Saxònia —, Corella fou el primer a desprendre's del llast moralitzant que sostenen tots els humanistes catalans. No pren els models clàssics a la manera d'un Antoni Canals, entenent-los com anticipacions paganes de la ideologia cristiana, i aprofitant-los en aquest sentit; ni els usa com Bernat Metge, per ajudar-se en una exposició filosòfica; Roís de Corella es limita a gaudir-ne i explotar-ne el pur valor estètic. Les seues paràfrasis d'Ovidi no tenen més ambició que l'exercici delicat d'una elegància en l'estil i en la matèria narrativa. Prosa ornamentada, voluptuosa en el seu intel·lectualisme, cenyida al llatí en l'hipèrbaton i en cert regust lèxic, encarna el millor moment del nostre barroquisme literari: d'aquella tendència que, conreada predominantment per valencians com Corella, rebé el nom d'*estil de valenciana prosa*.

La producció lírica d'aquest escriptor és més aviat breu, però també suposa un avanç indiscutible en l'evolució del vers català. Milà i Fontanals primer, i Menéndez Pelayo, han advertit la freqüència amb què el decasíl·lab de Corella s'acobla al ritme nou, al moviment iàmbic, dels poetes italians. Allò que, més a consciència, realitzava Joan Boscà en la poesia espanyola, Joan Roís de Corella ho provava en la nostra llengua. La cesura en la quarta síl·laba del vers, que els poetes catalans servaven des dels temps de la primera influència provençal, es compensa amb l'aparició de l'accent en la sexta o en l'octava:

mirra portam de nostra vida amarga...

La musicalitat del vers, buscada, reflexiva, respon també al criteri esteticista que presideix la prosa del poeta.

Fóra equivocat creure, però, que aqueix esteticisme ofega la sang enfebrada de l'home. Ben al contrari: Corella injecta a la seua poesia una anècdota personal, punyent de misèria i d'emoció. Poques coses sabem de la seua vida — dates d'edicions, amistats literàries, que fou mestre en Teologia, que morí a València, la seua ciutat natal, l'any 1500 —, però una curta narració, la *Tragèdia de Caldesa*, d'indubtable fervor autobiogràfic, ens fa saber el desengany que posà tanta acritud a alguns dels seus poemes. Caldesa, la seua enamorada, l'enganyà, i de la ploma del poeta va brollar el despit amb una vehemència rabiosa. Com en determinats fragments d'Ausiàs March, aquesta part de l'obra de Corella recorda, en el pla líric, la vigorosa misogínia medieval, que Jaume Roig dugué a extrems divertits en les seues *codolades*. Algun investigador ha suposat que els poemes contra Caldesa, insultants fins a la indiscreció, ocasionaren, en ser coneguts per Carles de Viana, la curiosa correspondència que es conserva, creuada entre el príncep i el poeta. Les lamentacions de Corella en veure's traït es vesteixen, espectacularment, d'imatges rutilants i agudes. El poeta complica els elements, la naturalesa tota, en el seu dolor irritat.

Mourà's, corrent, la tramuntana ferma,
e tots ensems los cels cauran a trossos;
tornarà fred lo foc alt en l'esfera
i, en lo més fons, del món veuran lo centre;
tinta de sang se mostrarà la lluna,
e tot escur lo sol perdrà la forma,
ans que jamás de mi siau servida.
E lo meu cos, del prim cabell fins l'ungla,
mirant-lo vós, sia partit en peces,
e, tornat pols, no prenga sepultura,
ni reba el món tan celebrada cendra;
ni es puga fer algú gire la llengua
a dir "Bon pos!" a l'ànima maleita,
si Déu permet mos ulls vos puguen veure...

Cal dir que en altres moments no tan negres, i encara amb menys preocupació retòrica, la inspiració amorosa de Roís de Corella flueix en la gràcil delícia de poemes com *Requesta d'amor*, o com aquesta *Cançó* que intercala en la *Balada de la garsa i l'esmerla*:

Del mal que pas no puc guarir
si no em mirau
ab los ulls tals que puga dir
que ja no us plau
que jo per vós haja a morir.
Si muir per vós llavors creureu
l'amor que us port,
e no es pot fer que no ploreu
la trista mort
d'aquell que ara no voleu.
Que el mal que pas no em pot jaquir
si no girau
los vostres ulls que em vullen dir
que ja no us plau
que jo per vós haja a morir.

Tornem a trobar el Corella cultista, sonor i plàstic, en l'*Oració a la Sacratíssima verge Maria tenint son fill Déu Jesús en la falda, devallat de la Creu*. Es tracta d'un poema en el qual la visió de l'escena del Calvari, carregada de ressonàncies teològiques, s'adorna amb expressions que es dirien tretes d'una heroida ovidiana. Els crítics solen considerar aquesta *Oració* com un poema excepcional entre la poesia religiosa d'aquell temps.

En major lloc no penseu jo m'estenga,
del que vós, Fill, pendreu dins en la pedra.
Giteu a mi primera en la fossa,
que no us és nou dormir en los meus braços!
Cobrir nos ha lo mantell que a mi cobre,
e si no us par que baste tal mortalla,
la mia carn, que viu haveu vestida,
no us sia greu que, mort, encara us cobra.

El sentiment lacerat que Corella posa en boca de la Mare de Déu recorda les lamentacions dels personatges mitològics o llegendaris de les seues proses.

Gran era l'admiració que els seus contemporanis valencians sentien per Roís de Corella. *El mateix Virgili de vós aprenquera*, li diuen. Martí Joan de Galba, en concloure el *Tirant*, posa com a epitafi del seu heroi i de la princesa Carmesina, aquests tres versos que Corella va escriure per a Hero i Leandre:

Amor cruel qui els ha units en vida,
i ab greu dolor lo viure els ha fet perdre,
aprés la mort los tanca en lo sepulcre.

I amics seus foren la majoria dels poetes valencians de finals del xv. Era l'hora en què la vida literària de València assolía un grau d'exuberància i de varietat que no ha tornat a tenir per a la nostra llengua. El canonge Bernat Fenollar († 1516), Jaume Gazull, Narcís Vinyoles, Pere Vilaespinosa, Joan Moreno, Pere Martines, Joan Escrivà, i molts altres, escriuen múltiples obres en vers, de tema religiós o amorós, prosseguint alhora la vena satírica que, una mica abans, floria en Jaume Roig († 1478). Cap d'ells, però, no té una personalitat sòlida, ni tan sols brillant, equiparable a la de Corella. Organitzaven certàmens — com el de 1474, del qual sortí el primer llibre imprès en català, *Les obres o trobes en laor de la verge Maria* — i foren afeccionats a compondre obres en col·laboració, com els *Escacs d'amor* — de Castellví, Vinyoles i Fenollar — en què una perfecta partida d'escacs passa a ser un joc simbòlic, petita obra mestra d'enginy i habilitat retòrica. A penes cinquanta anys després, València s'havia castellanitzat culturalment. Quan en 1561 Onofre Almudéver reedita els poetes del segle xv, se'n queixa amargament: *si no fósseu ingrats a la llet que haveu mamat i a la pàtria on sou nats, diu adreçant-se als valencians de la seua època, no dormiríeu ab tan gran descuit; ans, oberts los ulls de la consideració, veuríeu com se us van perdent les perles e margarites que ab continúes vigílies los vostres passats adquiriren i aprés les vos deixaren...*

La mort de Joan Roís de Corella pot senyalar la fi del nostre segle d'or literari. Per al País Valencià significa l'entrada en un període de quasi absoluta incorporació literària al castellà. En els últims vint-i-cinc anys del xv morien Jaume Roig, Sor Isabel de Villena, Joanot Martorell, Martí Joan de Galba. Durant el xvi i el xvii, Guillem de Castro, Rey de Artieda, Tàrrega, Luís de Milà, Gaspar Aguilar, Fernández de Heredia, Gaspar Gil Polo, els *Nocturnos*, són noms de la literatura espanyola.